

del gr. *λιτανεια* 'súplica', 'pregària', derivat de *λιτανος* 'suplicant', i aquest, de *λιτη* 'prec'. □ 1.ª doc.: *letania*, S. XIV; *ledania*, 1399.

«En la ciutat de Contastinoble feyen professons per tribulacions que havien; e d'enmieg de la professó fon arrapat un fadrí e fo pujat al cel --- e los àngels mostraren-li la *letania* cantada; e tentost lo fadrí fon tornat a la professó, e a altes veus ell cantà la *letania* que ls àngels li havien mostrat; e acabada de cantar la dita *letania*, la pestilència per què s feya la professó cessà de continent», *Miracle segons que recompta Johan Damià*, c. 1400 (*Eximplis*, Ag., § 103; I, 100.3). En l'acc. 'processó de rogatives religioses' i 'data en què es fan ritualment' ja el veiem a la fi del S. XIII en els *Cosí Tort.*: « En les *Letanies* de mayg, ne altre dia que processó se faça en la ciutat o defora de la Seu de Senta Maria, cort no-s té en Tortosa, per ço car los prohòmens van a la processó» (III, v. 2, Ol., pàgina 117.5).

El mot va penetrar aviat fonament en el llenguatge popular, per més que fos llatí; i com que en llatí són incomptables els mots en *-anēa*, que hom pronunciava generalment *-ània* en temps de menys cultura, i no era pròpiament llatina la terminació *-ia*, es comprèn que en la nostra ruralia el clero i sagristans ho pronunciessin *litània*: el mot va entrar així en el llenguatge del poble fidel, i assimilat des d'antic a la llengua del poble, sofrí l'evolució fonètica catalana de *-t-* en *-d-*: d'aquí la variant *lledània*. Que de primer s'havia usat fins i tot aplicant-ho a l'enfilall de pregàries d'invocació a les potències divines. Els estatuts de l'Almoïna o Confraria de Conversos de la ciutat de València manaven que tots els confreres «sien tenguts anar a la manupla de aquells qui seran de la dita Almoïna --- o fer dir una missa de rèquiem o dues vegades los set salms penitencials ab la *ladània*», a. 1399 (*CoDoACA* XLII, 121: un corrector més savi volent donar-li forma més «correcta» hi degué posar una *t* sobre la *d*, i així hom ha imprès *latdania*).

Avui ha restat aquesta forma en el llenguatge de la pietat popular, en diverses accs. derivades: a Mallorca sa *lledània* 'creu de cera molt adornada que surt a la processó de Corpus'; a Menorca ses *Lledànies* de Sant Marc «*Letanies* que es canten devers la festa de Sant Marc ---», Moll (*AORBB* III, 10). En el Princ. resta molt viu aquest mot, com a nom d'aquelles processons rogatives, sobretot en el quadrant NE. del país, i no sols a Osona: en el santuari de Puig-l'Agulla, uns 15 km. al SSE. de la ciutat catedral, «el dia 28 abril 1704 s'hi donà començ amb gran solemnitat; puix, escayent-se en tal dia la dedicació del temple de Vilalleons, y les Rogatives dites *Lledànies* ---».¹

En comarques de tan pugnaç activitat agrícola, era natural que aqueixa processó es dedicués a la benedicció del terme contra les plagues: «la cuca» etc. En el terme de Vic mateix *lax ladània* són «la professó tres dies abans de l'Ascensió, en el curs de la qual es reciten *letanies* i es beneix el terme» (1935); a Sant Bartomeu del Grau, «per les *Lledànies*, aquell mateix dia van a Collgriell (la formidable cinglera) a

beneir el terme» (1935). A Sta. Maria de Besora, s'ha anat sempre al Collet del Pedró o fer la professó de *lax ladània* (1953).

Tirant cap a l'Empordà, també es troba rastre del costum, sinó que allà sembla haver-se estès, des d'abans, la forma cultista en *-t-*. I com sigui que aqueixes cerimònies són rituals en tot, i segueixen tradicionalment el mateix camí rural de sempre, el mot queda com a denominació generalment coneguda d'un camí: a Bàscara el *Camí de les Lletànies*, que travessa el terme, és el que passa pel capdamunt del poble (1958): allà, doncs, tot romanent l'accentuació vulgar es va abolir la forma amb *-d-*.

¹ F. Solà, *Monografia Hist. de Puiglagulla*, Vic 1916, p. 94.

Lletar, lletatresa, lletenc, lleter, -era, lleterada, lleteresa, lleteret, lleterol, lleterola, lleteresa, V. llet Lletgesa, V. lleig

Lletigada maestr.: mal entès per *AlcM*, no és 'bestiar de llet' sinó 'conjunt de bèsties que neixen d'una mare, o d'un part', metàtesi de *llitegada*, derivat de *llit*, o totalment congènere del cast. *lechigada* id., del qual és immediat prolongament geogràfic, i que també ve de *lecho* (*DECH* III, 617a4ss.).

Lletimar, lletimó, lletims, V. dictam Lletinyós ribag. 'llamenc', segurament per encreuament de *llamenc* i *llaminer* amb *linyós*, car la pron. és *lletimós* amb *a*, segons el mateix *AlcM*, i es tracta d'un subjecte que fa fàstics del menjar *Lletissó, V. lletsó (LLET) Lletjament, lletjor, lletjura, V. lleig Lletó, lletol, lletinet, lletós, V. llet Lletovari, V. electuari (LLEGIR)*

LLETRA, del ll. *LITTĒRA* id. □ 1.ª doc.: orígens.

No ens torbarem a comentar les diverses accepcions del mot, documentades abundantment des d'antic pels *DAG.* i *AlcM*. El mot llatí tingué sempre *TT* (amb *ī*), no pas *littera* amb *t* simple i vocal llarga: grafia incorrecta i de baixa època que va circular molt fins fa poques centúries; cf. Niedermann, *Man. de Phon. Lat.*, § 57; Juret, *Phon. Hist. Lat.*, 153, 227V. D'acord amb la norma dels nostres dialectes, es pronuncia *léttra* en cat. or., *léttra* en l'occid. i val., *léttra* generalment a les Illes, si bé hi ha una zona al N. de Mallorca on sona amb *é* per influència de la palatal precedent (Calvià, Sa Pobla, Campanet, però ja no a St. Llorenç, Manacor, Ciutat etc., *BDLC* IV, 219, cf. *LLESCA*).

En l'acc. 'carta missiva' es nota que en l'època inicial s'usa sempre en plural, per més que es tracti d'un singular, tal com es feia amb *litterae* en aquesta acc. en el llatí clàssic: «De mi En P. de Tous al --- veg<u>er de Barcelona --- vid vostres *letres* en les quals me dàvets dia que jo fos a Bna. --- per la demanda que en B. de Sentelles me faça ---»; i, de nou «vid vostres *letres* ---», quan el tornen a citar, Tous, any 1251 (MiretS, *Congr. LICat.*, 528.23, 37); «Al --- bispe d'Urgel, de mi, Fr. B. de Lirii --- io és correctes les *letres* que-m enviàs a dir dels Canonges e de la Garda ---», en una del Comanador ribagorçà d'entre els anys 1230 i 57 (PPujol, *DocVgUrg.*, 13.3); semblantment en el